

N. Skrävlinge kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KARL JOHAN HOLMBERG, FHK 2015-03-17

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

—

Norra Skrävlinge kyrka

Svalövbygdens pastorat, Rönnebergs kontrakt, Lunds stift
Norra Skrävlinge socken, Skrävlinge 16:1, Svalöv kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Norra Skrävlinge är en kyrkby strax öster om Teckomatorp. Kyrkogården ligger centralt i den lilla byn, som omges av ett öppet odlingslandskap. I söder finns flacka slätter ner mot Saxån, och i socknens norra delar en mer kuperad backterräng.

Omgivningarna har förhistorisk bosättningskontinuitet med flera stenåldersboplatser i byns absoluta närhet. Byn, vars namn finns omnämnt från mitten av 1300-talet, har bevarat något av stämningen från tiden kring skiftena, med bostadshusen och kyrkan tätt samlade kring den snirkliga landsvägen. Kyrkoanläggningen ingår i fornlämning Norra Skrävlinge 11:1, som utgörs av Norra Skrävlinges bytomt enligt 1778 års karta. Bebyggelsen har med tiden tunnats ut, men några gårdar ligger kvar på gammal gårdstomt. Dessa har på olika sätt byggts om och till för att anpassas till dagens jordbruk.

Direkt norr om kyrkogården ligger ett järnvägsspår och strax därefter landsväg 17, två trafikbarriärer som skär igenom den gamla bytomten. Spåret tillkom 1865 för leden mellan Landskrona och Eslöv. Vid denna tid var Norra Skrävlinge traktens huvudort med både affär och skola. Skolan från 1870 finns bevarad nordost om kyrkogården och används numer som sockenstuga. När Teckomatorp 1886 fick en station på linjen mellan Billesholm och Malmö, utvecklades orten snabbt från en miljö med blott två gårdar till en industriell järnvägsknut med enhetlig tegelbebyggelse längs ett rutnät av gator. Arbetare, hantverkare och akademiker drogs till dess järnvägs- och saftningsindustri, medan Norra Skrävlinges utveckling snabbt avklingade. Byn domineras idag helt av jordbruket och kyrkan, där även Teckomatorps invånare går.

Kyrkobyggnaden

Norra Skrävlinge kyrka uppfördes under 1100-talet. Den gavs ett tidtypiskt romanskt utseende med ett tvåkvadratisk skepp och ett enkvadratisk rakt avslutat kor, förmodligen från samma tillfälle. Murarna byggdes av sten och taken täcktes troligen av bly. Kyrkan försågs med motstående portaler i norr och söder, för män resp. kvinnor, och

högt sittande fönster. Man har funnit rester av portalerna och ett fönster i långhusets sydöstra sida, medan inga ursprungliga fönster har kunnat bekräftas i koret eller mot långhusets norrsida, något som fanns på de flesta kyrkor vid denna tid. Kanske har de förstörts med tidens ombyggnader.

Kyrkans norra sida förses under medeltiden med ett vapenhus uppfört i tegel. Den gamla norrportalen används som ingång till kyrkorummet. Under samma period tillkommer kyrkans korsvalv och kalkmålningar, påmurade trappstegstinnar av tegel på långhusgavlarna, liksom en klockstapel på kyrkogården. De geometriska målningarna, som av Theodor Wählin beskrivits som ytterst primitiva med livliga färger, utförs under tre perioder mellan 1400-talet och 1600-talet. Kyrkorummet ändras genom att koret avskiljs med ett gotiskt korskrank mot långhuset, som utrustas med flera lekmannaaltare, bl.a. för Johannes Döparen. Dessa bör ha rivits vid reformationen då huvud-altaret på nytt skulle synliggöras för församlingsmedlemmarna. Från 1600-talet finns uppgifter att långhustaket har täckts med tegel. Kortaket ska ha haft kvar sitt blytak, och kyrkan ska ha varit försedd med fönster i söder och väster.

1769 genomförs en större reparation av kyrkan. Korets östra gavel spricklagas och muren avlastas med en strävpelare. Kyrkans tak läggs om med nytt tegel och samtliga fasader rappas och vitmenas. 1776 vidgas de dåvarande fönsteröppningarna och förses med nya bågar och glas.

1850 byggs kyrkan radikalt om under Carl Georg Brunius ledning. Det norra vapenhuset rivs och nordportalen görs om till ett fönster. Ett nytt, stort kvadratisk torn uppförs i väster. Den västra gaveln rivs helt ovan långhusvalven, så att tornkammaren och kyrkovinden förenas till ett rum. I öster tillfogas en absid, som inreds till sakristia. En ny takstol anskaffas, på vilket teglet läggs på öppen läkt. Taket görs lite flackare, för att bättre kunna bära teglet, vilket innebär att även korgavlarna muras om. Samtidigt förhöjs kor- och långhusets övre murverk något. En gesims muras i mötet med dagemurarna, och alla omfattningar görs om med synligt tegel. Nya bänkar sätts in.

1870 är taket och yttermurarna i dålig kondition, vilket föranleder nya reparationer. Takteglet rivs ned och ersätts med spåntäckning. Vittrade stenar byts ut, fasaderna rappas om och tornets fasader stagas med ankarjärn. I östra torngaveln tas upp två ljudöppningar, som efterhärmar de som redan finns i norr, söder och öster.

1880 byggs en läktare för den då nyinköpta orgeln, och 1884 läggs golvet om. I bänkvarteren och sakristian återanvänds det golvtegel, som finns i kyrkan än idag.

1917 besiktigas kyrkan av Theodor Wählin inför en framtida restaurering. Bland hans

många förslag genomförs först en takomläggning, och kyrkan får sitt nuvarande tegeltak lagt på det gamla spånet 1919.

Wåhlin fortsätter att ta fram ett program för kyrkans restaurering, ett arbete som tar drar ut på tiden p.g.a. hans engagemang i ombyggnaden med Lunds Domkyrka. Församlingen anlitar istället arkitekt Arre Essén att göra klart handlingarna, och en omfattande interiör restaurering genomförs 1926. Läktaren rivs och orgeln placeras på en avsats med podier på ömse sidor ovanför dörren till vapenhuset. Tornportalen utvidgas och får liksom sakristian en ny ytterdörr. Golven görs om med kalkstensplattor lagda på en betongsula, och koret höjs samtidigt 15 cm. Altaret repareras och ett nytt altarskrank byggs, samtidigt som man återuppsätter den gamla altartavlan, som sedan 1904 varit utbytt mot en kopia av Thorvaldsens Kristusstaty. Altaret, bänkarna m.fl. inventarier målas om i ljusare kulörer.

1955 rivs balkongkonstruktionen till orgeln, och ett nytt instrument placeras på ett podium längst bak i det norra bänkkvarteret. På motstående sida mittgången ordnas ett podium för kyrkans kör.

1968 repareras långhusets- och korets blyfönster och förses med befintliga innerbågar efter ritningar av arkitekt Aina Berggren. Flera glas och blyspröjsar går sönder under arbetet, och man tvingas därför till större kompletteringar än vad som ursprungligen avsågs. Fönstren renoveras på nytt 2000.

1977 genomförs en större utvändig renovering efter Nils Pehrssons, Stävie Byggnads AB, anvisningar. Bl.a. rivs all puts och ersätts med kc- puts och kalkbruk som ytputs. Senaste ommålningarna gjordes interiört 2001 och exteriört 2002.

Exteriör

Kyrkobyggnaden består av ett romanskt långhus och kor, samt en absid och ett torn från 1850. Fasaderna är, med undantag för delarna i synligt tegel, spritputsade och kalkade. Slätputsade partier förekommer i öppningar och tornets portik.

Kyrkan är troligtvis grundlagd på en kallmur av gråsten. Dagermurarna ansluter till mark utan synlig sockel. Marknivån är förhöjd relativt den medeltida, vilket innebär att kyrkans ursprungliga sockel, troligen av huggen sandsten, ligger under marken. Det romanska murverket är till största delen utfört med tuktad eller obearbetad gråsten, kanske med inslag av kvadrar av gråsten och sandsten. Enligt Olof Strohs murverksundersökning 1977 finns även partier av tegel relativt högt upp på korets norra och södra sidor. Stroh anser att detta tegel är ursprungligt; om det stämmer, måste i alla fall koret dateras till början av 1200-talet, då teglet kommer till Skåne. Mer troligt

är, att kormurarna murats om vid något tillfälle. Hörnkedjor och omfattningar är av kvaderhuggen sandsten, som idag har överputsats. Skillnaden i bearbetning mellan grå- och sandstenen kan anas i fasaderna, då dess sandstenshörn är slätare än övriga murpartier. Absiden och tornets nedre del är uppförda av kluven gråsten. I tornets hörn finns tegelpilastrar, som bär upp tornets övre del med massivmurar i tegel murade i vendiskt förband [1]. Den östra tornmuren är dock av putsad gråsten ända upp till takgesimsen. I teglet märks ett antal lagningar, vars stenar har en rödare, mer homogen färg än de ursprungliga. I fasaderna sitter flera ankarjärn av olika typ.

[1]: Tornet mot väster

[2]: Fönster på långhuset

Tornets- och långhusets fönsteröppningar är rundbågiga, inramade av oputsat, rött tegel i tre språng [2]. Fönstren har solbänkar av rödbrunt stengodstegel lagt på flatan. De brunmålade ytterbågarna, som är fastbultade till väggarna, är indelade i ett nedre parti med två rundbågar i trä, och överst en friare del med en cirkel inskriven i mitten. Fönsterlufternas glas, till viss del av äldre sort, är insatta i ett diagonalt spröjsverk av bly. Det nordvästra fönstret har ett yttre plattjärn som fungerar som glaslist. Denna konstruktion har i övriga fönster ersatts av ett invändigt plattjärn med kittfals, som svetsats till stormjärnet. Fönstren är försedda med gråmålade innerfönster, vars utseende imiterar de yttre bågarnas. Absidens två rundbågiga fönster är omfattade av tegel i ett språng, och har solbänk av rött murtegel. Bågarna är av trä med glasrutorna i ett diagonalställt spröjsverk.

Tornets övre del domineras av klockarvåningens ljudöppningar, som ser olika ut i resp. väderstreck. I väster finns fyra kopplade rundbågiga öppningar, vars arkivolter betonas av en utkragande rundbågefris. I de två mittersta öppningarna sitter ljudluckor, medan

de yttre är blinderade. Mot öster finns två rundbågiga öppningar med ensprångiga omfattningar. Gavlarna mot norr och söder har varsin rad av tre rundbågar med en ljudlucka i mittersta bågomfattningen. Ovanför resp. arkad finns varsitt blinderat rundfönster med tresprångig omfattning. I blinderingarna finns fem små cirkulära ventilationsöppningar, som tillsammans bildar formen av ett grekiskt kors.

Kyrkan har två ingångar, huvudentrén i tornets västfasad och en sekundär entré till absiden och sakristian. Den utskjutande västportalen är indelad i tre partier, det mittersta förhöjt, som täckts av med kopparplåt. Dörren till långhuset, en pardörr av ramverkstyp klädd med betsad träpanel, omges av en rundbågig omfattning i ett språng. Dörren är rikt bearbetad bl.a. med diamantformade reliefer i speglarna. På ömse sidor om dörren finns varsin långsmal öppning; den ena är blinderad, den andra gömmer en smal, murad trappa som leder till tornets övre våningar. Absidportalen har en rundbågig tegelomfattning i ett språng. Dörren är en enkeldörr av ramverkstyp med två speglar kantade av pärlstav.

Sadeltaken över långhus, kor och torn täcks av enkupigt tegel, som lagts på ett äldre spåntak. Spånen är fästade till bärläkt som ligger öppet på sparrarna. Absidens hjälmtak är täckt med rödmålad, falsad plåt lagd på ett undertak av bräder. I mötet mellan tak och murar finns en tvåsprångig tegelgesims. Torngesimsen har en bearbetad utformning med rundbågar, som kopplats samman med rombprydda stänger. Detta kan ge intrycket av en rad ankare, som inom kristendomen står som symbol för hoppet.

Interiör

Tornets bottenvåning är integrerad med långhuset, vilket gör att det inte finns något separat vapenhus. Istället bildas ett litet vindfång i yttermuren genom en invändig pardörr i ek, satt i en karm på dörrsmygens insida.

Kyrkorummets bakersta del ligger något högre än övriga långhuset, som nås med en brädklädd ramp avtäckt med en gångmatta. På ömse sidor om mittgången, vars golv består av plattor av slipad kalksten, finns varsitt slutet bänkkvarter. Under bänkarna ligger kvadratiska, gula tegelplattor. De bakersta raderna är borttagna, vilket gett plats för ett podium på ömse sidor. På det norra står kyrkans orgel, medan det södra är inrett med förvaringsskåp och lekhörna. Podierna skiljs från långhuset med enkla barriärer av trä och skivmaterial. Längst fram i det norra kvarteret har man tagit bort två bänkar för att ge plats till ett elpiano.

Långhuset [3] är indelat i tre travéer, täckta av spetsbågiga, halvstens korsvalv. De medeltida valven och tornets 1800-talsvalv är likadana, med sköld- och gördelbågar med kvadratiskt tvärsnitt, som ansluter till tresprångiga pilastrar. Väggar och valv är

slätputsade och målade med modern, vit färg. Kalkmålningarna är förputsade.

[3] Långhuset mot väst

Långhuset avskiljs från koret med en låg, rundbågig triumfbåge i sandsten, som vilar på profilerade vederlagsgesimser. Mot öster är bågens vederlag ommurade med på ömse sidor en inhuggning för det gotiska korskrank, som en gång avgränsat koret från församlingen. Koret är täckt av samma slags valv som långhuset, fränsett att ribborna här vilar på tvåsprångiga hörnpilastrar. Korets väggar och valv är putsade och målade, och golvet täckt med kalksten. I den sydöstra väggen finns en liten sakramentsnisch. Altaret och altaruppsatsen är sammanbyggda med ett altarskrank med två stickbågiga spegeldörrar, som avskiljer koret från den bakomliggande sakristian. Tribunbågen är rundbågig och saknar markerade vederlag. Sakristians väggar är putsade och vitmålade med en grå bröstning nederst. Dess tak är ett putsat och vitkalkat hjälmvalv.

Tornets övre våningar avskiljs från den utvändiga trappan med en bräddörr, vars utsida klätts med pärlspont. Det andra våningsplanet utgörs av enkla bräder, som lagts ut ovanpå tornets valvkappor. Härifrån kan man klättra ner till de oisolerade långhusvalven, som är svårtillgängliga utan t.ex. landgångar, och genom en rak trätrappa ta sig till klockvåningen. Tornet är förbundet med långhuset genom en bred rundbåge, som förstyrkas med en dragbjälke och ett dragjärn. Gavelspetsen är ommurad sedan tornet uppfördes, men består likt övriga väggar av ett putsat gråstensmurverk.

Långhusets- och korets taklag utgörs av enhetliga furutakstolar, uppbyggda med

sparrar, hanband, stödben och tassar fästade till enkla remstycken. Vid travéerna är tassarna ersatta av bindbjälkar. Remstyckena ligger på yttermurarna, vars övre delar är förhöjda med gråsten och tegel sedan ombyggnadsarbetena på 1850-talet. I långhusets sydöstra hörn har man ovan valven påträffat rester av en ursprunglig romansk fönsteröppning. Mellan den första- och andra travéen finns en avkapad skorstensstock, som lett till den kamin som en gång värmt kyrkorummet.

Långhus- och korvindarna är förbundna med en liten rundbågig öppning, som sitter i den ommurade korgaveln. I hålet är fästad en dragbjälke, som sedan är inmurad i östra korgaveln. I korgavlarna märks omväxlande gråsten och tegel; de har murats om vid åtminstone två tillfällen, dels då man tog bort de gamla trapptinnarna, och senast i samband med takförhöjningen på 1850-talet. I väggen mellan korets- och absidens vind finns en liten kvadratisk öppning. Absidens taklag, som till viss del är utbytt vid något tillfälle, är uppbyggt av sparrar fogade till takstolstassar på två remstycken.

Klockvåningen har golv av obehandlade bräder och putsade tegelväggar. Tornet stagas av korsande bjälkar i två nivåer, som är inmurade till ytterväggarna, och ett par dragjärn. Klockstolen, uppbyggd av två bockar med kryssade stolpar, upptar större delen av utrymmet. Rummet är öppet upp i nock. Tornets taklag består av sparrar, hanband, stödben och tassar fästa till remstycken.

Inredning och inventarier

Altaret [4] av trä, med brunmålade sidor och omålad krönskiva, fick sin nuvarande gestaltning 1926 efter Arre Esséns ritningar. Det gamla altaret reparerades och fick en ny inklädnad, samtidigt som det ställdes på en plattform av trä.

Altaruppsatsen [4] från 1600-talet är av beslagstyp, med en altarmålning omgärdad av marmorerade kolonner med sirliga, ängla- och örnprydda beslagsvingar. På arkitraven och predellan finns latinska inskriptioner, och överst på entablementet står en ädikula flankerad av beslagsvingar. Ädikulan omger en målning som föreställer den korsfäste Jesus, med Maria och Josef bedjandes på ömse sidor. Altartavlan, målad 1741 av Johan Borg, tolkar Den sista måltiden i röda-, gula och blå toner. Kring tavlan finns en guldram dekorerad med pärlstav. Altaruppsatsen och tavlan renoverades 1926 och 2012.

Altarringen [4] är ritad 1926 av Arre Assén. Rundeln är femdelad med en gråmålad baluster och pelare med marmorerade speglar. Knäfall och överliggare är tygklädda.

Dopfunten, av okänd ålder, är av huggen sten. Funten består av en rund fot med raka sidor, ett timglasformat skaft och en skålformad cuppa. Utsidan är putsad och målad.

Predikstolen [5] är byggd 1880 av byggmästare N. Andersson. Den sexsidiga korgen står på ett sexkantigt profilerat skaft. Överliggaren, dekorerad med urskurna rosor, bärs av brunmarmorerade pelare, som kopplats med kolonetter på ömse sidor. På dessa ligger entablement, som bär äggstavsdekorerade rundbågar. I bågarne finns målningar som föreställer Petrus och evangelisterna. Räckesbarriären är tät med rundbågiga speglar. Ovan predikstolen hänger en sexkantig baldakin krönt med ett klöverbladskors. Ljudtakets insida är dekorerad med ett strålformat listverk och en hängande duva.

[4]: Altarring, altare och altaruppsats

[5]: Predikstol

Bänkinredningen tillverkades 1884, genom att man kompletterade Brunius sido- och bakstycken från 1846 med nya dörrar och gavlar. Dagens färgsättning kommer från 1926. Gavlarne är rundbågiga med brunmarmorerade speglar med förgylld kant, medan dörrarna är raka med gråmålad spegel. De gråmålade ryggarna är uppbyggda av ramverk och fyllningar. Bänkarna har fotstöd och psalmbokshylla och på sitsarna ligger lösa dynor. Längs väggarna finns en bröstningspanel av grå pärlspont.

Orgeln är tillverkad 1956 av Fredriksborgs Orgelbyggeri med 10 stämmor fördelade på 2 manualer och pedal. Orgelhuset är av ek med 5 pipfält, där de yttersta och mittersta är förhöjda. Ovan piporna finns i varje fält ett förgyllt gallerverk med arabeskedekor. Orgeln sågs över 1988 och en stämma byttes ut året efter.

Lillklockan av malm är gjuten 1960 av M.E. Ohlssons klockgjuteri i Ystad. *Storklockan* av malm är omgjuten 1790 av Magnus Kjellström i Malmö och prydd med Gustav III:s namnchiffer.

Övrigt

På Lunds Universitets Historiska museum förvaras en *ekskulptur* från 1400-talets andra hälft, som föreställer Johannes Döparen sittandes på en bänk.

Kyrkogården

Den äldst bevarade kartan, där Norra Skrävlinge kyrkogård är avtecknad, är en storskifteskarta från 1775. Den nästan kvadratiske kyrkogården är omgärdad av en mur, och ligger i byns sydvästra hörn omgiven av gårdar. I äldre beskrivningar från 1600- och 1700-talen omnämns, att muren var försedd med en stiglucka.

1852 renoveras begravningsplatsen som en följd av Brunius ombyggnad på 1840-talet. Kyrkogården utvidgas något för att kompensera för den plats det nya tornet upptar. När Teckomatorp tillväxer under 1800-talets andra del, behöver kyrkoanläggningen utvidgas för att ta hand om den växande befolkningen. En kyrkstuga, som snart kom att användas som skola, uppförs 1870 längs byvägen, och 1897 görs en utökning av kyrkogården mot väster genom avsöndring av gårdsmark. Foton från omkring 1900 visar, att kyrkogården omges av en häck ställd på en låg stödmur.

Kyrkogården utvidgas på nytt 1928 efter arkitekt S. Sterners ritningar, nu mot norr fram till järnvägen. Den nya delen omgärdas av en hagtornshäck ställd på en granitmur. I väster planteras en rad lindar, som fortsätter runt utvidgningen från 1897. Träden avslutas vid ett grindparti, som sätts upp i gränsen mot kyrkogårdens äldsta del. Gravkvarteren pryds med olika typer av växtlighet. 1940 byggs ett begravningskapell i den nya kyrkogårdens östra kant. Under 1960-talet renoveras kyrkogården i etapper efter hortonom Staffan Larssons anvisningar. De äldsta delarna av kyrkogården gräsbesås, och planteringsytorna skapas framför gravarna. 1985 avdelas en del av den nya kyrkogården för urngravplatser och minneslund efter Larssons ritningar.

I början av 2000-talet nyplanteras pelarbokar längs den äldre kyrkans huvudgångar, då de äldre träden drabbats av almsjukan.

Beskrivning

Kyrkogården utgörs av tre tydligt avläsbara delar; den äldsta delen närmst kyrkan, och utvidgningarna i väster och norr från 1897 resp. 1928.

Kyrkogården omgärdas i söder och öster av en hagtornshäck ut mot byvägen. Häcken fortsätter längs den västra sidan, för att övergå i en gråstensmur avtäckt med vingtegel i mötet med den norra utvidgningen. Mot kyrkstugan och en privatbostad i öster finns en låg stenmur och ligusterhäck. I väster och söder finns en rad med högresta lindar.

Trädkransen avslutas vid ett tredelat grindparti i söder, utformat med smidesgrindar fästade till kraftiga grindstolpar, som fungerar som huvudentré till kyrkogården. Därutöver finns tre mindre ingångar i öster och norr.

Kyrkogårdens delar avgränsas av breda gångar. Huvudgången i nordsydlig riktning, liksom den norra utvidgningens tvärgång mot begravningskapellet, är utformade med alléer av avenbok resp björk. Gångarna är singeltäckta och delvis hårdgjorda med cementplattor. Gångsystemet vidgar sig framför tornet, så att en liten förplats bildas framför kyrkan. Från huvudgångarna leder mindre gångar ut mot kvarteren, och mot kyrkstugan och den lilla parkeringen längs vägen i öster.

De äldsta delarna av kyrkogården är genomgående gräsbesådda [6]. Inga gångar finns inom kvarteren, som liksom gravplatserna saknar begränsningar. Merparten gravar är återlämnade och endast ett fåtal platser har någon form av växtlighet. I gravmaterialet, som övervägande är från 1800-talet och 1900-talets första decennier, finns bl.a. sju skånska kalkstensvårdar från 1800-talets början. Från 1800-talets andra hälft märks olika marmorvårdar i romantisk stil, däribland flera stenar med biskviporslin och en mer ovanlig marmorskulptur med en kvinna som omfamnar ett kors [7].

1897 års utvidgning i väster är tydligt reglerad med raka gångar och rektangulära kvarter omgärdade av buxbom. Merparten av ytorna är singeltäckta, fränsett några mindre partier i nordväst och sydost. Gravplatserna omgärdas generellt av buxbom eller stankanter. I kvarteret, som ligger längs utvidgningens västra kant, är samtliga gravar försedda med stenramar, och de flesta även med stenskodda planteringsramar [8]. Många gravplatser har en rik egen växtlighet i form av städsegröna växter, mestadels barrträd såsom en och tuja. Gravmaterialet består av granit- och diabasvårdar från 1900-talets början, däribland nationalromantiska bautastenar, liksom gravminnen i sirlig jugend eller breda, låga stenar i klassicerande stil. Flera vårdar är rikt bearbetade med säregen utformning, däribland manufakturhandlaren Nils A Lindströms, som består av ett gjutjärnsfundament med en urna ovanpå [9], liksom ingenjör Valfrid Bengtssons, som kröns av ett stort bronsporträtt. Bland titlarna märks flera lantbrukare, liksom olika epitet som anknyter till Teckomatorps järnvägs- och industrihistoria, t.ex. stationsinspektör, stationskarl, bryggare och sockerfabrikarbetare.

Utvidgningen i norr från 1928 utgör den nya kyrkogården. Dess södra och västra delar utgör en fortsättning på sekelskiftesutformningen med singeltäckta gravar omgärdade av buxbom eller stankanter. Till skillnad från på den gamla kyrkogården finns små gångar mellan varje gravrad. De norra kvarteren är grästäckta med fritt placerade gravar, som kommer från 1900-talets andra hälft. De gräsgravar som tagits i bruk har oftast en liten yta för plantering framför gravstenen. Utformningen längs kyrkogårds-

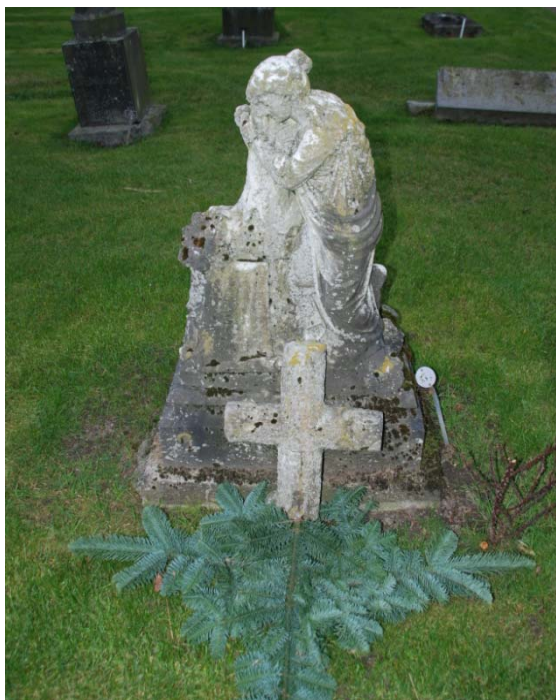
muren utgör en fortsättning på 1897 års kvarter med grusade och stenkantade gravplatser. De äldsta gravarna, som finns längs den västra sidan, är ofta låga diabasvårdar, medan stenarna i norr är yngre i funktionalistisk stil. Gravplatsernas växtlighet varierar kraftigt med inslag av både mer moderna växter och frodig vintergrönska.

[6]: Gamla kyrkogården

[8]: Utvidgningen från 1897 med stenkantade gravar

[7]: Okänd grav, kvinna med marmorkors

[9]: Nils A Lindströms grav av gjutjärn

Minnes- och urnlundarna är anlagda längs den nya kyrkogårdens östra kant. Minneslundens är täckt av gräs med en central, stenkantad plantering med olika marktäckare. I gräset står en natursten med texten ”Ingen är glömd av Gud”. Urnlunden består av två rader av stenkantade gravplatser, lagda på ömse sidor om en stensatt mittgång.

Byggnader på kyrkogården

Begravningskapellet är ritat 1940 av Eiler Graebe. Byggnaden har putsade stenväggar och ett svagt lutande, plåttäckt sadeltak. Entrén har en spetsbågig tegelomfattning.

Kulturhistorisk karaktärisering för Norra Skrävlinge kyrkoanläggning

Norra Skrävlinge ligger isolerat en bit öster om Teckomatorp. Trots att byn skärs sönder av tungt trafikerad järn- och landsväg, har miljön bevarat en ålderdomlig karaktär, med den högt belägna kyrkan och ett fåtal gårdar fint placerade kring den snirklande bygatan. Den gamla skolan, som idag är sockenstuga, finns bevarad från 1870-talet och berättar något om byns storhetstid.

Kyrkogården består av tre olika utvidgningar, som var och en har sin egen karaktär. Deras strukturer är tydligt läsbara, vilket gör det enkelt att förstå kyrkogårdens framväxt. Utvidgningen från 1897 karakteriseras av sekelskiftets ideal med grusade gångar och kvarter, omgärdade av buxbom. Gravplatserna har därtill en rik egen växtlighet av framför allt vintergrönt. De äldsta delarna närmst kyrkan har besåtts med gräs, vilket lämnat gravarna till synes utan inramning. Till det ganska enkla uttrycket bidrar också, att merparten saknar egen växtlighet sedan gravrätterna utgått. Den nya kyrkogården från 1928 har en parkliknande karaktär med gräsgravar i enhetliga rader. Även utformningen med alléer längs huvudgångarna är typisk för denna tid.

I det äldsta gravmaterialet finns ett förhållandevis stort antal kalkstens- och marmorvårdar bevarade, sorter som var vanliga innan graniten kom att dominera under 1800-talets senare del och framåt. Bland sekelskiftets gravar märks ett stort antal obelisker och låga, breda stenar från 20- och 30-talen, men även ett antal med mycket ovanlig utformning, däribland Nils A Lindströms och Walfrid Bengtssons. Många av vårdarna från denna tid är familjegravar med en monumental karaktär, vilket avspeglar tidens socialt stratifierade samhälle. Speciellt för Norra Skrävlinge kyrkogård är, hur flertalet stenkantade gravar samlats längs den västra kyrkogårdsmuren. Vårdarnas utformning och placering illustrerar den snabba förändringen, då Teckomatorp växte från ett litet jordbrukssamhälle till en betydelsefull industri- och järnvägsort i början av 1900-talet.

Kyrkans äldsta delar härrör från medeltiden. Murverket har byggts om vid flera tillfällen, vilket gör att de flesta spåren efter romanska fönster, portaler o s v har raderats. Kyrkans exteriör karaktäriseras istället framför allt av Brunius ombyggnad på 1800-talet. Den är ett typiskt uttryck både för hans konsekventa stil och för sin tid. I fasaderna märks, precis som i Brunius andra kyrkor, ett stort hantverksskunnande. Av speciellt intresse är tegelbehandlingen, som ger byggnaden sin starka materialitet. Greppet att kombinera oputsat tegel till friser, omfattningar och rösten med putsade ytor är karaktäristiskt för arkitekten. Tornet, som ersatte en förfallen klockstapel, gjorde det möjligt att förlänga långhuset och ge plats åt den växande befolkningen.

Tornet är speciellt konstnärligt gestaltat, med en utskjutande portal och en oputsad klockarvåning, vars dekorer tydligt anspelar på medeltiden. Från Brunius kommer även större delen av det nuvarande taklaget. Det har kvar sitt undertak av spån, vilket har ett värde som exempel på en förr vanligt förekommande men idag sällsynt byggt teknik. I exteriören märks även de vackert gjorda, rikt dekorerade dörrarna från 1926.

Kyrkans interiör domineras av de sprickfria, oisolerade valven från 1400-talet, vars enligt uppgift mycket enkla kalkmålningar är förputsade. 1800-talets tornvalv smälter in och ger kyrkorummet sin medeltida karaktär. Av stort historiskt intresse är, att den påfallande låga triumfbågen varit försedd med ett korskrank, kanske av gotisk typ. Till den ålderdomliga prägelns bidrar också bänkkvarterens tegelgolv, som är kvar sedan 1800-talets början. Bänkarna är till stora delar bevarade från Brunius tid. Möbleringen är tydligt organiserad med bänkar, orgel och kyrktorg på ömse sidor om mittgången, vilket ger kyrkorummet ett lugnt och fint intryck, även om podiernas barriärer och möblering har en för sitt sammanhang väl enkel utformning.

Bland kyrkans fasta inventarier har speciellt predikstolen och altaruppsatsen ett konsthistoriskt värde, även om den byggts om och renoverats vid flera tillfällen, och altartavlans konstnär Johan Borg förefaller vara okänd. Från kyrkan kommer också en eksulptur av Johannes Döparen, en av endast tre bevarade skånska Johannesbilder från 1400-talet. Den förvaras numer på Lunds Universitets historiska museum.

Rekommendationer

- De äldsta delarna av kyrkogården är i behov av översyn och att återfå någon form av struktur, som ger vårdarna en vackrare inramning. Vad gäller delen från 1827 bör karaktären med singelgravar och buxbomsomgärdningar värnas, liksom placeringen av stenkantade gravar längs den västra yttermuren.
- I byggnadens fasader finns flera exempel på drag, som är typiska för Brunius. Vid framtida arbeten på kyrkan bör särskild varsamhet iakttas gentemot denna hantverksmässiga gestaltning. Varsamhetskrav bör även gälla för taklagen, som är bevarade sedan 1800-talet, och har kvar underlagstäckning av spån.
- Interiört ska speciellt värnas 1800-talets tegelgolv, liksom bänkinredningen, som till största delen kommer från Brunius renovering.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturminneslagen. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom registrerad fornlämning Norra

Skrävlinge 11:1. Fornlämningen utgör Norra Skrävlinge gamla bytomt och skyddas enligt 2 kap. kulturminneslagen.

Källor och litteratur

Norra Skrävlinge kyrkogård, Kerstin Börjesson och Åsa Jacobsson (2012), Regionmuseet Kristianstad

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Underhållsplan för Norra Skrävlinge kyrka 2008-11-06, Wikerstål Arkitekter AB (2008), Helsingborg

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök, hämtad 2014-11-28

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, Lantmäteriet, hämtad 2014-11-28

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/svalov/Pages/index.aspx>, hämtad 2014-12-18

Intervju med representanter från Svalövbygdens pastorat, möte 2015-03-17

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Norra Skrävlinge kyrka, Rönnebergs kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Holmberg (handläggare), Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

J AIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Karakteriseringen har gjorts efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift.
Inventeringsdatum: 2014-12-03   Färdigställd rapport: 2015-xx-xx

Norra Skrävlinge kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme: Murverk – natursten (gråsten)
Murverk – natursten, sandsten
Murverk – tegel
Murverk – tegel, vendiskt förband

Fasadmaterial: Puts – kalkcement
Puts – sprit
Puts – slät
Tegel – fasadtegel

Fasadkulör: Vit
Röd

Takform: Sadeltak – med dubbla fall
Kägeltak

Taktäckningsmaterial: Takpannor – lertegel
Takpannor – enkupiga
Spån
Plåt – falsad

Byggnadsdel: Absid – öster
Kor – öster
Långhus
Torn – väster